
DIFFICULTIES, INSTRUCTIONS AND INSTITUTIONAL OBJECTIVES DURING LEARNING VËSHIRËSITË, INSTRUKSIONET DHE OBJEKTIVAT INTITUCIONALE GJATË TË MËSUARIT

LENDITA GJIKOLLI

F.M.N. SH Fakulteti i Shkencave Matematiko – Natyrore, Prishtinë, KOSOVË

Email: lenagjikolli@gmail.com

AKTET IV, 4: 717 - 721, 2011

PERMBLEDHJE

Qëllimi i këtij punimi është t'i shtjelloj disa ide teorike të cilat në mënyrë eksplicite aplikohen gjatë punës tonë praktike, probleme që i hasim vazhdimisht dhe që krijojnë mospajtime dhe vështirësi. Do t'i vëmë në pah disa nga metodat më të reja, që janë mjaft të diskutueshme, pastaj vështirësitë që i hasim gjatë leximit, studimit, të një gjuhe në distancë dhe të mësuarit në mënyrë institucionale. Duke i identifikuar problemet e koshiençës së fonemave, të orthografisë, vokabularit, shkrimit si dhe të shprehurit të rrjedhëshëm në një gjuhë të huaj, gjithnjë duke u nisur nga konteksti kulturor, social, psikologjikë, arsimor, si edhe i moshës që e kanë të interesuarit për të mësuar. Do t'i shpalosim problemet dhe supremacinë që ka gjuha amtare si gjuhë bazë, në rastin tonë gjuha shqipe për të mësuar një gjuhë të huaj.

Fjalët çelës: disleksia, dekodimi-silabikë, metoda-sintetike, analitike, metoda e rimediatimit

SUMMARY

The aim of this proceedings is to illuminate some theoretical ideas which an explicit way have been applied during our practical work, problems that we encounter repeatedly that creates disagreement and difficulties. We will put in highlights some new methods that are considerably disputable, then difficulties that we encounter during the reading, study of a language in distance and in the institutional learning way. Having identified the conscience problem of phoneme, orthography, vocabulary, writing and fluent expression of foreign language, always proceeding from the cultural context, social, psychological, educational, and the age that candidates have to learn. We will unfold the problems and supremacy that has native language as the basic language, in our case the Albanian language to learn a foreign language.

Key words: dyslexia, syllable decoding, synthetic-methods, analytic, remediation-method

HYRJE

Kërkimet e bazuara në studimet e shkencëtarëve të shquar për vështirësitë dhe qasjen metodologjike që duhet të kemi gjatë mësimin të gjuhëve të huaja, japin rezultate të dryshme, në vende të ndryshme. Natyrisht, gjithnjë duke u nisur nga konteksti kulturor, social, psikologjikë, arsimor si edhe i moshës që kanë të interesuarit, për të mësuar një gjuhë të huaj.

Debate të shumta të organizuara nga shkencëtarë eminent Evropian (anglezë, francezë) pastaj amerikanë e kanadezë japin një

pasqyrë të larmishme teorishë mjaft kontraverze, të cilat shërbejnë për t'a konsultuar dhe verifikuar metodën me të cilën shërbehemi.

Metoda tejet të debatueshme të shekullit XX të fëmijëve me vështirësi ose të meta datojnë që nga viti 1995 në SHBA që i hasim në publikimet e Rudolf Flench në veprën "Why Johnny can't read". Në vitet 1960-1970 vjen në shprehje metoda globale, "méthode global" ose "éhole word methode" ose më mire të themi metoda ideo vizuale padekompozicion ndërsa, në Francë "Méthode syllabique" ku Chartier dhe Hébard në

punimin: *“Discours sur la lecture”* vënë në pah mosmarrveshjet në diciplinat dhe ligjeratat pedagogjike.ë1]

Gjatë këtyre viteve i kushtohet rëndësi sa kuptimit të fjalëve aq edhe dekodimit teknikë. Në librin e Flench-it, *“Why Johnny still can’t read?”* rilansohet sërish metoda e dekodimit ose “*phonic methode*” në SHBA. Në vitin 2007 Chartier nënvizon se:” këto debate të metodave janë efekte të revolucionit metodikë që datojnë në vitet 1950/60. ”Në fakt, të shkruarit është një procedurë sintetike (i shkruajmë fjalët shkronjë pas shkronje) ndërsa, ushtrime-shkrimi janë kopjimi i shkronjave, sillabave dhe fjalëve”[2].

Duke u nisur nga vitet e 80-ta leksionet e lektyrës përqendrohen në dimenzionin analitikë me theks të vaçant në fjali, fjalë ndërkaq, shkrimi në vete ngëthen një tjetër dimension.

Sipas E. Charmeux. (2007) [3]” *Të mësosh të lexosh d.m.th të njohësh fjalët*”, ai, shpjegon egzistencën e metodave të ndryshme të të mësuarit e të lexuarit si:

Metoda sintetike- pra, duke u nisur nga grafemat, fonemat, e duke kaluar në fjalë

Metoda globale ose e memorizimit global- duke u nisur nga teksti dhe duke i bashkuar fjalët, si dhe metoda mikse që bashkon që të dyja.

Metoda sintetike – B.Germain e definon si:” Përparim i uniteteve (shkronjë-tingull) si dhe kombinimin (sillabë e shkruar /e folur) pa përjashtuar kombinimin (sillabë në fjalë). Sipas kësaj metode fëmijët duhet ti segmentojnë madje edhe unitetet më minimale të gjuhës së folur që të korespondojnë me gjuhën e shkruar, gjë që nuk është fare e natyrshme por, gjithësesi e domosdoshme. [4]

Ndërkaq, B. Germain paraqet tri formulime për këtë metodë si: “ metode indirekte e të kuptuarit”, “metoda indirekte e leximit”-dekodimi dhe “*méthode gestuelle*” me anë të së cilës fëmijët mësojnë të memorizojnë përmes gjestikulacionit, duke i asociuar shkronjat, tingujtë për të formuar sillabat, duke i kombinuar ato dhe formuar fjalë.

Në Belgjikë, Brainbant dhe Gérard më 1990, këtë metodë e quajnë funksionale, globale ose analitike. Vepron duke i memorizuar fjalët të cilat

kanë kuptim pastaj, duke i analizuar këto tekste dhe në fund duke i analizuar në mënyrë progresive elementet më të vogla. Kjo metodë është shumë e përafërt me metoden amerikane “*Whole word methode*”.

Pra, të lexuarit definohet si një konstukcion i kuptimit dhe jo si, rezultat i procesit të dekodimit. Metoda mikse ka lindur si rrjedhojë e praktikës dhe çasjeve sintetike dhe funksionale gjatë procesit mësimor. Në Australi metoda “*Whole language*” [5] nuk paraqet çasjen më të mirë të mësuarit dhe bazohet në: relacionin në mes të shkronjave dhe tingujve, të kuptuarit e fjalëve të reja dhe nga ajo që është lexuar.

Debatet vazhdojnë edhe më tej për efektshmërinë e këtyre metodave duke mos menjanuar edhe rolin që ka gjuha amtare e më pas, sipas Michelle Pendax 1998 në librin e saj ; “*Veprimtaritë e të mësuarit në orën e gjuhës së huaj*” [6] ajo shpjegon se “mëvarsiht nga njohuria dhe aftësia që ka një nxënës ai, krijon një gjuhë të ndëmjeme.

Sipas Jorge Giacobbo “Përdorimi i gjuhës së parë nga nxënësi është proces themelor gjatë të mësuarit dhe është element përbërës i sistemit të hipotezave operuse të gjuhës së ndëmjeme dhe përcakton nivele të ndryshme,sipas nxënësve dhe sipas gjuhëve në fjalë. [7]

Trubeckoj shpjegon, citojmë ;” Vlerësimin e gabuar të tingujve të një gjuhe të huaj, ate që ai e quan “ theks të huaj” d.m.th nxënësi nuk është se ai nuk mund ta shqipëtojë ate por, nga fakti se ai nuk e vlerëson mire atë tingull”.[8]

Shembullin që jep (1995) Rajmond Renard “*voiture*” një anglez tingullin/ y /e përcepton si /ju /prandaj do ta lexonte si “*vuajtur*” [9] gjë që nuk do të ndodhte me një shqip –folës përshkak të alfabetit të pasur d.m.th / ka shkronjat si c, dh, ë, h, nj, th y/. që mundësojnë me lehtësi, me pak përpjekje të shqipëtojë një numër të konsiderushëm të gjuhëve. Duke i memorizuar dhe krahasuar fjalët me preardhje latine, greke, turke, germanike dhe internacionale.

Problemet tjera që medoemos duhet cekur gjatë të mësuarit e fëmijëve me vështirësi ose” në rrezik”; sipas neurologëve me disfazi që nënkupton: vështirësi specifike të mësuarit e

gjuhës së shkruar dhe folur, janë; disleksia, disothografia, diskalkulia dhe disgrafia shif, methods de lecture et difficile d'apprentissage .

Rezultatet e studimeve në Francë (të një grupi të fëmijëve disleksikë) tregojnë që; intelegjenca e këtyre fëmijëve është normale por, efikasiteti i tyre nuk mund t'i atribuohet metodës së të mësuarit. a/ fëmijët nuk mund të mbështeten në njohjen e tyre gjuhësore/leksikore/ ; b / kanë deficit leksikor/ në analizë të fonemave, në memorizimin e termeve të shkurta etj./

Kërkimet tregojnë se e tërë kjo mosaftësi është e ndërlidhur me problemet emocionale, që ka fëmiju në një klasë mësimi, në familje dhe rreth social. Si përfundim në këto vende është vendosur të implementohen vetëm metodat e aprovuara zyrtarisht në SHBA si p.sh. "Reading first" pastaj "Success for all" (SFA). Që është destinuar për fëmijë që gjuhë amtare kanë gjuhën angleze dhe spanjolle. Ky program punon me një metodë mikse/fonetike dhe e tërë gjuha "ëhole language" është e mbushur me tregime nga gjuha amtare.

CIRC (Cooperative Integrated and Composition) ose Reading Wings, që insiston në strategjinë e të kuptuarit, fitimin e vokabularit dhe të të shkruarit. Në Evropë mësimdhënësit janë të lirë të zgjedhin metodat, përveq në Greqi dhe në Luxemburg ku qeveria siguron manualin dhe udhëzuesin për mësimdhënie. Në Kosovë, sa i përket fëmijëve me vështirësi në të mësuar është hartuar plan – programi dhe funksion projekti me anë të cilit parashihet që deri në vitin 2017 të përfshihen në procesin mësimor, të gëzojnë të drejta dhe përkrahje institucionale e të gjithë fëmijëve me vështirësi në të mësuar. Përkundër kësaj, në Kosovë veprojnë 7 shkolla të specializuara për fëmijë me probleme të ndryshme psiko-fizike. Numri i fëmijëve të identifikuar me nevoja të veçanta është 1081, prej tyre 511 në shkolla speciale dhe 570 në klasë të ndara.

Për të pasqyruar sado pak gjendjen dhe përpjekjen për zbutjen e këtij problemi aq të ndishëm dhe kompleks për shoqërinë, familjen dhe vetë fëmijët që të përshtaten dhe të aftësohen në mënyrë që të veprojnë të pa

mvarur në komunitetin e tyre, do të mundohemi përmes disa të dhënave në dy shkolla të Kosovës, që me vite mirren me fëmijët me vështirësi në të mësuar. Duke pasur parasysh, periudhën në okupimin serb, luftën dhe periudhën e pas luftës kuptohet se ka pasur ndërprerje, ngecje, vështirësi në realizimin e objektivave të synuara duke mos pasur mjete. Por, gradualisht me përkrahjen e institucionale dhe organizatave të huaja të specializuara për këtë çështje ato po rimëkëmben dhe veprojnë në mënyrë shumë të organizua me staf shumë profesional njëra shkollë madje është e tipit të konvktit.

Në Prishtinë në shkollën fillore "Përparimi" punohet në dy cikle: në atë të ulët dhe të lartë, mësohen të gjitha landët por me program të reduktuar dhe të përshtatur aftësive individuale të fëmijëve. Në çdo paralele ka prej 6, 7 deri në 10 nxënës, fëmijët janë me probleme të ndryshme. Fëmijët paraprakisht testohen nga psikologu i shkollës, dhe në bazë të testeve jipen rekomandimet për punën e mëtutjeshme dhe çasjen që duhet pasur me atë fëmijë. Përveç, edukatores janë edhe mësueset udhëtuse të cilat punojnë me fëmijët që mësojnë në paralele me fëmijët e tjerë që nuk i kanë këto probleme d.m.th secili fëmijë ka një asistent. Tërë personeli është i kualifikuar dhe bashkëpunon në vazhdimësi me FSDEK- un (Finish support education in Kosovo), që ka bërë shumë trajnime me qëllim të aftësimin të mësimdhënësve në mënyrë që procesi mësimor të jetë i suksesshëm. Gjithashtu organizohen edhe trajnime të brendshme. Puna është ekipore në mes mësimdhënësve – prindërit – edukatores dhe natyrisht fëmijut. [10]

Punohet me metodën BENDER, gestat II, visual-motor Gestalt Test që përmban partage 9-18 muaj; guide 18- 36 muaj (from birth) 3-4 vjet; 4-5vjet; 5-6 vjet nga lindja deri 6 vjet. Fëmijëve u është siguruar transporti. Dy fëmijë kanë arritur që të regjistrojnë fakultetin dhe ta përfundojnë pedagogji. Kanë arritur ti marrin tri medalje të arta në lojrat euro-aziatike SOK të organizuara në vitin 2010.

Në Kosovë sakësisht në Prizren në shkollën fillore dhe të mesme "Lef Nosi" është shkollë e tipit të

konviktit ku punohet me fëmijë me vështirësi në të mësuar. [11]

Mësimi zhvillohet në gjuhë shqipe, qe dy vite ka filluar të mësohet edhe gjuha angleze, për të cilën fëmijët tregojnë interesim të vaçantë. Tërë stafi është i kualifikuar dhe përbëhet nga 27 persona, ku përfshihet edhe drejtori, pedagogu, 2 edukatore, 2 infermiere, mësimdhënësit e tjerë, kuzhinieri, shoferi i fëmijëve, pastruesit etj

Në vitin 2009/2010 janë regjistruar 79 nxënës, prej tyre 22 vajza-57 djem; ndërkaq të srehuar në konvikt gjithsejt janë 32 nxënës, 20 djem dhe 11 vajza.

Në vitin 2010/2011 janë regjistruar 82 nxënës, prej tyre 19 vajza, 63 djem prej tyre të strehuar janë 29 nxënës, 8 vajza dhe 21 djem. Punohet në dy ndrrime 8-13 dhe 13-17 15. Përkujdesja për fëmijët është 24 orë. Secili fëmijë ka dosjen e tij personale në bazë së cilës jipen rekomandimet.

Format e punës janë: individuale në dyshe- Metoda Di (dua të di) mësova; pastaj përdorimi i Kllastrit (pemës së mendimeve), metoda e vizualizimit abstrakt dhe ditrekt, metoda agumentative. Kombinimi i këtyre metodave, formave dhe programit kurrikular sipas nevojave të nxënësëve, fjalori i qartë dhe i kuptueshëm i mësimdhënësve, përdorimi mjeteve të punës, demonstrimi i punimeve para prindërve, para publikut ngjallë vetbesim tek fëmiju. Shpesh organizohen tryeza të rrumbullakta për të shqyrtuar dukuritë dhe trajtuar problemin në bisedë me fëmijë.

REKOMANDIME DHE KONKUZIONI

Në periudhën e pas luftës dhe tranzicionit vështirë se mund të bëhet fjalë për përsosje ose përparim të dukëshëm të aplikimit të metodave direkte në mësimin e gjuhës së huaj, në kuptimin e realizimit edukativ, arsimor të detyrave dhe qëllimeve të tyre. Përkundër punës së palodhëshme dhe përpjekjeve këmbëngulse të mësimdhënësve. Por, megjithatë problemi është identifikuar dhe gjithnjë e më tepër prindërit bashkëpunojnë dhe mundohen që fëmijët të arrijnë rezultate sa më të mira me ndihmën e mësimdhënësve dhe institucioneve gjegjëse, gjë që nuk ndodhte më parë duke i konsideruar këta

fëmijë plotësisht të pa aftë duke i lënë nën mëshirën e fatit.

Kjo do të mundësohet me trajtimin e barabartë, pa diskriminime, pa barriera dhe pa paragjykime nga të gjithë duke filluar nga prindrit, mësimdhënësit, komuniteti etj. Në mënyrë që fëmiju ti gëzojë me ligj të drejtat e veta si parakusht për pjesmarrje aktive në shoqëri.

Pengesat ekonomike janë shkaktarët kryesor, për lëvizjen përpara të sistemit arsimor e sidomos të fëmijëve me vështirësi në të mësuar. [12] Megjithatë me një kuadër të kualifikuar dhe të tajnuar duke përdorur një metodologji më të përparuar dhe me përkrahje institucionale ky synim mund të arrihet, duke u mbështetur në teoritë dhe përvojat që kanë vendet e zhvilluara perëndimore për aftësimin e fëmijëve me nevoja të veçanta.

BIBLIOGRAFIA

Chartier et Hébard: *Discours sur la lecture*; 1880-2000, BPI-Centre Pompidou, Fayard, 2000, Paris
E Charmeux, Dossier d'actualité, n° 31 – novembre, fq., 15

Bentolilla Alain et Germain Bruno (2005). *Apprendre à lire: Choix des langues et choix des méthodes*. Paris: UNESCO.

Shif shkrimet e Annie Feyfant et Marie Gausse, *Méthodes de la lecture et difficultés d'apprentissage dossier d'actualité*, n°31 novembre 2007, fq 8-10.

Michèle Pendanx, *Les activités d'apprentissage en classe de langue (Veprimtaritë e të mësuarit në orën e gjuhës së huaj)*, Hachette, 1998, Paris, fq 17-20

Giacobbe.J.(1990) " L'approche cognitive". Le français dans le monde, Hachette, Paris, 1990, fq.122

Troubetzkoy, N.(1994); "Principes de phonologie. Paris, Klincksieck (përkthim nga

R.Renard (1965): *L'Enseignement des langues vivantes par méthode structuro- globale audiovisuelle*, Paris, Didier. Fq.51

Shkolla "Përparimi " Të dhëna nga drejtoria e kësaj shkolle në Prishtinë 2010

Shkolla "Lef Nosi" Të dhënat nga drejtorja e shkollës Prizren 2010.

M.A.S.H.T (Ministria e Arsimit dhe e Teknologjisë) Prishtinë "Gjendja e arsimit të fëmijëve me nevoja të veçanta" fq, 31-32 dhe 58..